

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ СУДУ

Владислав Головатюк, адвокат

Непоодинокими є випадки, коли позови сільгоспідприємства задовольняються судами, внаслідок чого контролюючий орган (в т. ч. орган ДПС) або орган місцевого самоврядування має здійснити певні дії для виконання рішення суду. Але доволі часто такі рішення з різних причин не виконуються відповідачем. **Найбільш поширеним прикладом є невиконання ДПС рішень суду щодо реєстрації податкових накладних платників ПДВ.**

В такій ситуації сільгоспідприємство-позивач має здійснити ще низку дій, аби змусити відповідача виконати ці рішення. Одним із механізмів, що можуть використовувати сільгоспідприємства для забезпечення дотримання своїх прав, є судовий контроль за виконанням судових рішень (далі – судовий контроль). Далі розглянемо, як, коли та хто може його застосовувати.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист. Невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом.

Незважаючи на це, в Україні вже давно існує проблема невиконання судових рішень органами державної влади, зокрема органами ДПС. Така бездіяльність зумовлена багатьма факторами, але, на нашу думку, основними причинами є недосконале законодавче регулювання та безкарність.

Беручи до уваги довготривалу практику неефективного виконання судових рішень, законодавець вирішив закріпити у Конституції України гарантії їх виконання, а контроль покласти на суд, який ухвалив відповідне рішення.

А саме, Законом України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» Конституцію України було доповнено новою ст. 129¹, яка, серед іншого, закріплює обов'язковість виконання рішення суду та покладає на суд контроль за його виконанням. Відповідні зміни були внесені і до процесуальних кодексів.

Судове рішення, яке набрало законної сили, є обов'язковим для учасників справи, а невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність (ст. 370 Кодексу адміністративного судочинства України, далі – КАСУ). Процедура та особливості застосування судового контролю в адміністративних справах урегульовані ст. 382 КАСУ. Розглянемо їх.

КОЛИ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ ТА ЯК ІНІЦІЮВАТИ

Норма ч. 1 ст. 382 КАСУ констатує *можливість* встановлення судового контролю.

Нотатка

Суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

Ч. 1 ст. 382 КАСУ

Тобто самостійно суд може або встановити такий обов'язок, або ні. Проте **встановлення судового контролю може ініціювати учасник процесу – сторона, зацікавлена у виконанні судового рішення (підприємство-позивач).**

КАСУ не передбачено, на якій саме стадії можливо подати відповідну заяву про встановлення судового контролю. Однак він вимагає від позивача довести необхідність встановлення такого контролю, у тому числі надаючи відповідні докази невиконання судового рішення.

Отже, можна виснувати, що заяву про встановлення судового контролю сільгоспідприємству доцільніше подавати після безрезультатного проведення дій у межах виконавчого провадження (тобто після набрання законної сили судовим рішенням та подання виконавчого листа для виконання).

Нагадаємо: **сільгоспідприємство, яке має рішення суду** (наприклад, про зобов'язання ДПС України розблокувати податкову накладну), **що набрало законної сили і не виконується, повинно:**

① звернутися до суду першої інстанції із заявою про видачу виконавчого листа (ч. 1 ст. 373 КАСУ);

② отриманий виконавчий лист направити разом із заявою про відкриття виконавчого провадження до Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України (тобто ініціювати стадію примусового виконання);

③ отримати від державного виконавця примірник постанови про виконавче провадження (приймається не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до виконавця виконавчого документа), у якій державним виконавцем має бути встановлено строк для добровільного виконання рішення суду;

④ в разі невиконання рішення суду у встановлений держвиконавцем строк позивач може звертатись із заявою про застосування судового контролю.

Також в період від дати набрання рішенням суду законної сили до дати, встановленої для його добровільного виконання, **доцільно написати скаргу до ДПС України про невиконання цього рішення**. Скаргу можна оформити письмово у довільній формі та направити на адресу ДПС України або в електронному вигляді через електронний кабінет платника податків.

У скарзі необхідно описати загальну ситуацію, а також послатися на невиконання посадовими особами ДПС України судового рішення, яке набрало законної сили, що прямо суперечить положенням, зокрема, але не виключно, Конституції України.

Розгляд такої скарги здійснюватиметься в порядку, встановленому Законом України від 02.10.1996 р.

№ 393/96-ВР «Про звернення громадян». Тобто відповідь має бути направлена протягом одного місяця від дня отримання такої скарги.

Це потрібно для того, аби при поданні заяви про встановлення судового контролю сільгоспідприємство мало змогу додатково аргументувати таку необхідність. Оскільки докази невиконання рішення суду ДПС України та ігнорування нею скарг та заяв значно збільшать шанси на отримання позитивного рішення суду про встановлення судового контролю.

Заява про встановлення судового контролю подається до суду, який ухвалив судові рішення про задоволення позовних вимог сільгоспідприємства. Наприклад, якщо суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, а суд апеляційної інстанції – задовольнив позов, то заява подається до суду апеляційної інстанції. Переліку документів, які необхідно додати до заяви, не встановлено, проте виходячи з практики – до заяви можна додати копії:

- ✓ постанови про відкриття виконавчого провадження;
- ✓ постанови про накладення штрафу у зв'язку з невиконанням судового рішення;
- ✓ надісланих скарг (та доказів їх отримання) до ДПС про невиконання рішення суду.

Аргументуючи необхідність встановлення судового контролю та накладення штрафу, у заяві можна також зазначити таке:

«Європейський Суд з прав людини звертає увагу, що судові та виконавчі провадження є першою та другою стадіями у загальному провадженні (рішення у справі «Скордіно проти Італії» (Scordino v. Italy)). Таким чином, виконання рішення не відокремлюється від судового розгляду і провадження повинно розглядатися загалом (рішення у справі «Сіка проти Словаччини» (Sika v. Slovakia), № 2132/02, пп. 24-27, від 13.06.2006, пп. 18 рішення «Ліписвіцька проти України» № 11944/05 від 12.05.2011).

Крім того, у рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах «Бурдов проти Росії» від 07.05.2002, «Ромашов проти України» від 27.07.2004, «Шаренок проти України» від 22.02.2004 зазначається, що право на судовий захист було б ілюзорним, якби правова система держави дозволяла, щоб остаточне зобов'язувальне рішення залишалось бездієвим на шкоду одній із сторін; виконання рішення, винесеного будь-яким судом, має вважатися невід'ємною частиною судового процесу.

Держава несе відповідальність за виконання остаточних рішень, якщо чинники, які затримують чи перешкоджають їх повному й вчасному виконанню, перебувають у межах контролю органів влади (рішення у справі «Сокур проти України» (Sokur v. Ukraine), № 29439/02, від 26.04.2005 р., та у справі «Кришчук проти України» (Kryshchuk v. Ukraine), № 1811/06, від 19.02.2009 р.).

Аналіз зазначених вище рішень Європейського Суду з прав людини свідчить про те, що з метою забезпечення права особи на ефективний судовий захист в адміністративному судочинстві існує інститут судового контролю за виконанням судового рішення. Судовий контроль – це спеціальний вид провадження в адміністративному судочинстві, відмінний від позовного, що має спеціальну мету та полягає не у вирішенні нового публічно-правового спору, а у перевірці всіх обставин, що перешкоджають виконанню такої постанови суду та відновленню порушених прав особи-позивача.

Згідно зі ст. 129¹ Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Суб'єктами, на яких поширюється обов'яз-

ковість судових рішень, є всі органи державної влади і органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові чи службові особи та громадяни.

Відповідно до ст. 370 Кодексу адміністративного судочинства України судові рішення, яке набрало законної сили, є обов'язковим для учасників справи, для їхніх правонаступників, а також для всіх органів, підприємств, установ та організацій, посадових чи службових осіб, інших фізичних осіб і підлягає виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності, – за її межами.

Невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

З наведеного випливає, що рішення суду, яке набрало законної сили, є обов'язковим для учасників справи. Це забезпечується, в першу чергу, через примусове виконання судових рішень відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». Судовий контроль у формі зобов'язання подати звіт також є формою забезпечення виконання судових рішень».

НАСЛІДКИ ВСТАНОВЛЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ

У разі задоволення заяви про встановлення судового контролю суд зобов'язує орган ДПС подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення.

За наслідками розгляду такого звіту або в разі його неподання суддя своєю ухвалою може (ч. 2, 3 ст. 382 КАСУ):

- ✓ встановити новий строк подання звіту;
- ✓ накладити на керівника органу ДПС, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від 20 до 40 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (у 2021 році – від 45 400 до 90 800 грн). Половина суми штрафу стягується на користь позивача, інша – до Державного бюджету України.

Крім того, якщо рішенням суду, яке не виконується відповідачем, передбачено стягнення суми боргу на користь позивача, то із наступного дня після набрання ухвалою законної сили на суму заборгованості нараховується пеня у розмірі 3% річних з урахуванням індексу інфляції. Таке нарахування пені здійснюється без додаткового рішення суду (ч. 6 ст. 382 КАСУ). Ухвала суду про накладення штрафу, що набрала законної сили, направляється до державної виконавчої служби.

Штраф може бути накладено як за ініціативою суду, так і за клопотанням позивача (ч. 4 ст. 382 КАСУ). Аргументуючи клопотання про накладення

штрафу, позивач також може посилатися на наведену вище практику Європейського суду з прав людини.

Для вирішення питання про накладення штрафу суд призначає судові засідання, про яке обов'язково повідомляє сторони. Сам факт невиконання рішення не є правопорушенням, за яке можливе накладення штрафу. Тому для того щоб накласти штраф, суд повинен встановити:

- факт невиконання судового рішення;
- що таке невиконання має місце через недобросовісні дії.

Тобто обов'язковими умовами для накладення на керівника відповідача штрафу є:

- ✓ встановлення строку на подання звіту про виконання судового рішення;
- ✓ неподання такого звіту у встановлений строк;
- ✓ незабезпечення виконання судового рішення у встановлений строк.

Наприклад, підставою для застосування штрафу в деяких розглянутих на сьогодні справах суд визнав ненадання доказів здійснення будь-яких дій, спрямованих на виконання судового рішення, невчасне подання органом ДПС звіту про виконання судового рішення тощо.

Підставами ж відмови у встановленні судового контролю є недоведення необхідності його встановлення, непідтвердження відповідних обставин тощо.

ВИСНОВОК

Застосування судового контролю може суттєво збільшити шанси сільгоспідприємства на належний судовий захист, зокрема стати дієвим інструментом у реєстрації податкових накладних. Проте з вищенаведеного можна висувати, що питання встановлення та застосування штрафу належить до дискреційних повноважень суду (тобто вирішується на розсуд суду). Отже, кожний конкретний випадок ініціювання застосування такого контролю та штрафів вимагає від сільгоспідприємств «творчого» підходу до формування відповідних вимог та обґрунтування важливих для таких справ обставин.